

KESKKONNAMINISTEERIUM

KESKKONNAAMET

LIFE-BaltCoast

*Lüigirikkad niidud rannikul
Kuidas niidu väärtust hinnata*

Rannikuniidud

Rannikutel asuvad niidud on lauged madal-
kasvuliste taimedega looduslikud või pool-
looduslikud rohumaad. Need on kooslused, mis
ilma välise mõjuta muutuvad aja jooksul metsaks
või roostikuks. Niite säilitavateks looduslikeks
mõjudeks on tormid, jää liikumine, lainetus ning
hane- ja lagleparvede tegevus. Enamik niite on
aga pool-looduslikud, vajades püsimiseks inimese
tegutsemist.

Kiivitaja

Väike-koerliblikas

Niidutüübid rannikutel

Rannikurohumaade hooldamise tulemusena
kujunevad välja erinevad niidutüübid vastavalt
merevee mõjule, niiskusele ja mulla eripärale.
Suurem rannaniit on enamasti mitmete niidutüüpide
kompleks.

- Soolase vee mõjualas kujunevad välja **rannaniidud**, mis laugetel randadel võivad olla üsna ulatuslikud.
- Mageda vee mõjualas tekivad **soostunud niidud**. Enamasti esinevad need väikeste laikudena rannaniidu maismaapoolses osas või rannavalli taga.
- Kõrgemad, üleujutusest vähe mõjutatud alad kujunevad **aruniitudeks: loopealseteks** või **nõmmeniitudeks**.
- Rannikutel esinevaid reljeefist tulenevaid veekogusid, mis on merega ajutiselt ühenduses või on hiljuti merest eraldunud, nimetatakse **rannikulõugasteks**.

*Kõre e.
jutttselg-kärnkonn*

Niitude väärtus

Niitude säilitamise peaesmärgiks on tagada neile elupaikadele omaste liikide püsimine. Samas on niidud olulised ka inimese jaoks. Kõige väärtuslikumad on niidud, mida ei ole kuivendatud ega põlluks küntud. Niidule lisab väärtust ka tema suurus, terviklikkus ja merele avatus.

Niidud on liigirikkad kooslused

- Rannikualadel on tegemist vee ja maismaa üleminekualaga. Seetõttu saavad siin kasvada paljud erinevate nõudlustega liigid.
- Mulla lubjarikkus soodustab mitmete liikide esinemist.
- Niitude pikaajaline põllumajanduslik kasutamine karja- ja heinamaadena on kujundanud sobiva elupaiga liikidele, mis vajavad väga erilisi tingimusi, nagu avatus merele, sobiva kõrgusega rohustu ja sobiv niiskus.
- Pidev hooldus tagab niidul taimede liigirikkuse. Niitmise ja karjatamise tõttu ei saa ükski liik hakata domineerima ning üldine liigirikkus suureneb.

Maastikuline väärtus

Avatud vaade merele, madalaks pügatud murutaoline taimkate, millest eristuvad suuremad ja väiksemad kivirahnud, kevadine häälekas lindude tegevus, õiterikkus, väikesed ja suured veesildad – kõik see on iseloomulik mereäärsetele niitudele ning kaob, kui niidud kinni kasvavad.

Niidud on tundlikud kooslused

Kui optimaalne karjatamiskoormus või hoolduse õige ajastamine ei ole tagatud, kaovad esmalt nõudlikumad, kitsamalt kohastunud liigid. Hooldamise täielikul lõppemisel roostuvad ja võsastuvad aga rannikuniidud kiiresti.

20. sajandi keskpaigas oli Eestis ca 30 000 ha rannaniite. Sotsiaal-majanduslike muutuste tõttu vähenes nende pindala viimase 50 aasta jooksul kiiresti ning 21. sajandi alguseks oli alles jäänud vaid ligikaudu 8000 ha rannaniite. Ent sellestki oli märkimisväärne osa kehva hoolduse tõttu viletsas seisus ja hävimise äärel. Tänu riiklikele toetustele, eri projektide kaasabile ja talunike visale tööle, on viimase kümnendi jooksul hooldatud niitude pindala jälle suurenemas.

Juba kinnikasvanud niidu taastamine on pikk ja vaevarikas ettevõtmine. Sealjuures on maastikuline väärtus kergemini taastatav kui liigirikkus.

Niite hooldades säilitame pikaajalise maakasutuse traditsiooni, mille tulemuseks on peale kauni maastiku ka tervislik toit.

Kuidas niidu väärtust hinnata

Praegusel hetkel on küllalt suur osa rannikust Eestis jälle niidetav või karjatatav. Paljudel juhtudel ei ole hooldus aga piisav ega taga nõudlikele liikidele vajalikke tingimusi.

Niidul esinevaid liike ja teisi iseloomulikke tunnuseid vaadeldes, saab hinnata niidu seisundit ja väärtust ning sellest tulenevalt kavandada edasisi tegevusi niidu väärtuste tõstmiseks.

Tunnusliigid ja indikaatorliigid

Tunnusliigid on niidutübile iseloomulikud liigid. Indikaatorliikideks sobivad kitsalt kohastunud, nõudlikud ning muutuste suhtes tundlikud liigid, mille esinemine annab teavet koosluse seisundist ja niiduhoolduse kvaliteedist.

Rannaniidu üheks tunnusliigiks on rannikas. Hoolduse kvaliteedi indikaatoriteks sobivad kahlajad (kurvitsalised), nagu näiteks niidurüdi, kelle pesitsemine näitab rannaniidu head seisundit.

Loopealse tunnusliigiks võiks lugeda lubikat.

Indikaatorliigiks, mis näitab loopealse head seisundit, on nõmm-liivatee. Soostunud niitudel häid hoolduse indikaatorliike pole, vaid mõned lubjarikkal pinnasel kasvavad taimeliigid on tundlikud kulu tekkimise suhtes.

Nõmm-liivatee

Muud peamised seisundi näitajad

Heas seisundis rannaniit on avatud veepiiriga, madala rohttaimestikuga ja väikeste veesilmadega. Puud ja põõsad puuduvad.

Heas seisus loopealsetel on liigirikas ja erksavärviline õistaimestik ning võivad esineda üksikud põõsad (enamasti kadakad).

Rannikutel olevate soostunud niitude peamine hea seisundi näitaja on nende püsimine avatutena.

Hinda ise niidu seisundit

Järgnevatel lehekülgedel on võimalik ise niidu seisundit hinnata. Selleks tuleb iga väite juurde märkida selle esinemine või mitteesinemine (+ või –).

Et niidu seisundit heaks lugeda, peavad esimesed 3 maastikutingimust olema alati täidetud. Niidu väärtust suurendab iga täiendava tunnuse lisandumine.

Liigid on järjestatud elupaiganõudlikkuse alusel: mida nimekirja lõpupoole, seda nõudlikum liik. Igat niidutüüpi saab hinnata eraldi, kuid rannaniit on kõige olulisem rannikuala väärtust näitav niidutüüp.

Rannaniidud

MAASTIK

- avatud veepiir - roo puudumine pikkadel ranna-
lõikudel, madalmurusus üle 60% alast - rohttaimede
kõrgus 3-10 cm, maksimaalne kõrgus 20-30 cm
- võsa ja puude puudumine (võsa ja puud pakuvad
varje- või elupaika linnunadest ja -poegadest
toituvatele röövlomadele)
- sipelgamättad (ajalooliselt pikemat aega karjatatud
alade indikaator)
- avatud veepeegli veekogud või üleujutusosalad, mis
normaalsel aastal püsivad vesistena ka juunis

ELUSTIK

- kasvab rannikas
- kasvab randristik
- pesitseb kiivitaja (eelistab niisket madalmurust ala)
- rände ajal peatuvad siin haned või lagled
- pesitseb punajalg-tilder (vajab niisket ala, mille
läheduses on veekogu)
- rannikulõugastes kasvab mändvetikaid (näitab head
vee kvaliteeti)
- rändel peatuvad niidul kahlajate salgad
- pesitseb liivatüll (madalmurused või liivased avatud
rannad)
- kasvab maasapp (aladel, kus niidukamar puudub või
on hõre)
- kasvab rand-emajuureke (madalmuruses osas)
- kasvab soolarohi või rand-soodahein (soolakulaikudel)

KOKKU ESINES TUNNUST

Kui peale esimese kolme tunnuse on täidetud veel vähemalt 3 tingimust ning niidul pesitseb mõni loetletud linnuliikidest, siis võib niidu hoolduse lugeda väga heaks.

Rannaniidu tunnusliigid: rand-õisluht, tuderluga, niidu-asparhernes.

Haruldasteks liikideks on: rohekas õöskeel, hall soolmalts, Ruthe sõrmkäpp, kõre, apteegikaan.

Randristik

Liivatüll

Randaster

Rannaniidud

NÕUDLIKUD LINNULIIGID RANNIKUL

Osa linnuliike vajab edukaks pesitsemiseks kindlaid spetsiifilisi tingimusi. Need liigid on kitsalt kohastunud ehk nõudlikud. Nende tingimuste saavutamiseks on tähtis nii õige karjatamiskoormus kui ka selle aeg. Samuti on väga oluline hooldatud ala suurus. Kui avatud niit on kitsas (veepiirist alla 150 m), siis nõudlikumad linnuliigid ei pruugi sinna pesitsema tulla.

Alljärgnevalt loetletud linnuliigid pesitsevad vaid parimatel rannaniitudel, kus lisaks heale hooldusele on täidetud ka muud neile vajalikud tingimused.

niidurüdi

vajab niisket madalmurust ala, milles on üksikud kulututid; avatud veepiir rannas on väga oluline; pesitsusedukus sõltub kaasnevate agressiivsete kahlajaliikide, nagu kiivitaja ja punajalg-tilder esinemisest

Mustsaba-vigle

mustsaba-vigle

vajab suurt niisket niiduala; poegade kasvatamise perioodil hoidub 15-30 cm kõrguse taimestikuga aladele, kus pole kulu

tutkas

vajab suurt vesist magevee-mõjulist niitu; rohustu kõrgus 10-20 cm; isased mängivad lagedal kuivemal põndakul; pesitsusedukus sõltub kaasnevate agressiivsete kahlajaliikide, nagu kiivitaja ja punajalg-tilder esinemisest

naaskelnokk

pesitseb madalmurusel merele täielikult avatud rannikul, kus on merevee-mõjulisi lompe

Kui rannaniidul pesitseb mõni nõudlikest liikidest on see ERITI KÕRGE VÄÄRTUSEGA.

Naaskelnokk

Niidurüdi

Tutkas

Soostunud niidud

MAASTIK

- puudub puu- ja põõsarinne
- puudub kõrgrohustu angervaksa või putkedega
- puudub paks kulukiht
- karjamaadel rohurinne madal, maksimaalselt 30 cm
- sipelgamättad
- roostumata ajutised veekogud

ELUSTIK

- kasvab ädalalill (lubjarikas pinnas)
- arvukalt kasvab pääsusilm (lubjarikas pinnas)
- kasvab muguljuur (lubjarikas pinnas)
- kasvab harilik võipätakas (lubjarikas pinnas)

KOKKU ESINES TUNNUST

Pääsusilm

Niidu-kuremõök

Kahkjaspunane
sõrmkäpp

Kui peale esimese kolme tunnuse on täidetud veel vähemalt 1 tingimus, võib niidu hoolduse väga heaks lugeda ja niit on kõrge väärtusega.

Soostunud niitude tunnusliigid: raudtarn, laialehine villpea, soo-seahernes, soo-neiuvaip, kahkjaspunane sõrmkäpp.

Haruldasteks liikideks on: niidu-kuremõök, kärbesõis, soohilakas, vasakkeermene pisitigu.

Kuivad niidud ja loopealsed

MAASTIK

- karjamaadel rohuline madal, maksimaalselt 30 cm
- puudub paks kulukiht
- puud ja põõsad esinevad lagedal alal üksikult või väikeste kogumikena
- sipelgamättad

ELUSTIK

- puudub võilill (võilille esinemine näitab liigset lämmastikku e. väetamist)
- kasvab laialdaselt mõru vahulill
- kasvab mitmeid käpaliseliike (hall käpp, harilik kõraamat, kahkjaspunane sõrmkäpp jt)
- esineb mitut liiki maapinnal kasvavaid samblikke
- kasvab kassikäpp
- kasvab nõmm-liivatee

KOKKU ESINES TUNNUST

Tõmmu käpp

Kassikäpp

Kui peale esimese kolme tunnuse on täidetud veel vähemalt 2 tingimust, siis võib niidu hoolduse väga heaks lugeda ja niit on kõrge väärtusega.

Liiga tugeva karjatamiskoormuse puhul pikemal perioodil liigirikkus väheneb. Eelkõige kaovad käpalised.

Kuivade niitude tunnusliigid: angerpist, mägiristik, madal mustjuur, maarjahein, peetriteht.

Haruldasteks liikideks on: aas-karukell, tõmmu käpp, püramiid-koerakäpp, veripunane koldrohi

Nõuandeid niitude kvaliteetseks hoolduseks

Veepiir olgu avatud, rannik madalmurune.

Märjemad alad peavad saama parima hoolduse.

Niit olgu võimalikult laialt avatud. Lepavõsaga tuleb võidelda mitmeid aastaid järjest, et saada lahti juurevõsudest.

Nõrgema karjatamiskoormuse puhul aitab pikem karjatamisperiood, eriti varakevadel aprillis ja hilissügisel novembris, kui süüakse ära kulu.

Liigirikastel loopealsetel tuleks karjatamist (eelkõige lammaste puhul) alustada suve teisel poolel, kui enamus käpalisi on öitsenud.

Niitmise järel on soovitatav samal alal järelkarjatamine, mis vähendab kulu teket.

Tutkale sobivate magedaveeliste alade hooldusel tuleks vältida madalmurusust mais ja juuni esimesel poolel. Hiljem tuleb rohostu madalaks pügada, et ei tekiks kulu.

Jälgi niidul elavaid liike, pane tähele muutusi ja vajadusel tõsta hoolduse kvaliteeti. Aita liikidel püsida.

Väldi pesitsusperioodil linnurikastel niitudel liikumist. Häirimine seab ohtu lindude pesitsemise.

Täiendavate soovitude ja nõuannete saamiseks ning küsimuste korral pöördu kohaliku Keskkonnaameti regiooni spetsialistide poole.

Keskkonnaameti koduleht asub aadressil www.keskkonnaamet.ee

Veiste suunamine roostikku

*Õige
harvendus*

*Vale
harvendus*

linalehine
maasapp

niidu-asparhernes

rannikas

pääsusilm

hall käpp

angerpist

Projekt

LIFE projekt „Rannikulõugaste elupaigakomplekside taastamine Läänemere piirkonnas“ ühendab partnereid viiest riigist – **Eestist, Taanist, Rootsi, Leedust ja Saksamaalt**. Projekti juhib Stiftung Naturschutz Schleswig-Holstein Saksamaalt. Eestist osalevad projektis Keskkonnaministerium, Keskkonnaamet, SA Kihnu Väina Merepark ja MTÜ Põhjakonn.

Eestis on projekti peamiseks eesmärgiks taastada olulised rannikuelupaigad (rannikulõukad ning neid ümbritsevad rannaniidud) neljal projektialal: **Teorehe Matsalus, Kõrgessaare-Mudaste Hiiumaal, Saulepi Pärnumaal ja Linaküla-Sääreküla Kihnus**.

Projekti kestvuseks on seitse aastat (2005-2011) ja eelarvest 60% katab **Euroopa Liidu LIFE programm**. Käesolev trükis on valminud nimetatud projekti raames.

LIFE05NAT/D/000152 BALTCOAST
www.life-baltcoast.eu

Fotode autorid: Arne Ader, Fred Jüssi, Kaarel Kaisel, Ilona Lepik, Voldemar Rannap, Riinu Rannap

Joonistused: Elen Apsalon